

Doniranje organa

Kad netko umre u bolnici, od njegove se obitelji može zatražiti da medicinski tim odstrani neke organe i presadi ih drugom bolesniku.

Transplantacije organa sve su uobičajnije, no postavljaju neka etička pitanja, kao i transplantacije od živih donora.

Zašto postoje transplantacije organa?

Transplantacija organa doprinosi važnom medicinskom napretku. Ovdje govorimo o čvrstim organima (kao što su bubreg, srce, pluća i jetra), a ne o organom radi poboljšanja uvjeta života bolesnika ili spašavanja njegova života. Stoga primjerice presađivanje bubrega, koje je postalo rutinsko, omogućuje bolesnicima koji pate od bolesti bubrega da požive još mnogo godina.

Metode

Organi koji se mogu donirati

Najčešći organi koji se doniraju su bubregi i koža. Doniranja srca, jetre, pluća, gušterače i presadci mrežnice manje su česti. U rijetkim slučajevima mogu se donirati i crijeva.

Uzimanje organa od mrtvih

Onog trenutka kad se bolesnik proglašava mrtvim, na osnovi pažljivo određenih kriterija, no prije nego su pojedinačni organi počeli propadati, tim za transplantaciju može uzeti organe iz njegova tijela. Čak i nakon smrti, tijelo se može održati biološki živim uz pomoć aparata kako organi ne bi propali prije nego što se liječnici mogu obratiti obitelji preminulog da saznaju žele li oni donirati njegove organe.

Određivanje smrti

Godine 1968. Odbor Harvardske medicinske škole odredio je da se smrt više ne definira isključivo kao definitivni gubitak spontane aktivnosti kardio-respiratornog sustava, već i prekidom moždanih funkcija. Stoga od 1968. smrt cijeloga mozga (a ne samo gornjeg cerebralnog korteksa) omogućuje liječniku da proglašava osobu mrtvom.

Uzimanje organa od živog donora

Živuci donori obično doniraju bubreg ili dio jetre, a rjeđe i režanj pluća. To je slučaj usmjerenog darivanja (gdje je organ namijenjen krvnom srodniku), te i donor i primatelj moraju svojevoljno pristati na postupak. Organ se uzima isključivo ako to ne ugrožava život donora.

Često postavljana pitanja

» Je li duboka koma isto što i smrt?

Ne. Ljudi u takozvanom perzistentnom vegetativnom stanju nisu mrtvi jer njihov mozak još uvijek pokazuje znakove moždane aktivnosti. Kardio-respiratorni sustav u nekih od njih može čak i funkcionirati prirodno, bez pomoći aparata. Zbog toga perzistentno vegetativno stanje ne smijemo miješati s nepostojećim moždane aktivnosti ili smrću.

» Jesu li kriteriji pomoću kojih se određuje smrt valjani?

Da. Postoji međunarodni dogovor o korištenju "kriterija smrti mozga" za određivanje smrti od 1968. godine, kad su ti kriteriji definirani. Ipak, neki preispituju ovu definiciju, pitajući se je li bolesnik zaista mrtav kada mu se organi odstranjuju. Oni dovode u pitanje valjanost ovih kriterija i traže da se ponovno pokrene ta rasprava. Preispitivanje tako važne odluke neophodno je jer znanost napreduje i jer produbljujemo svoja shvaćanja, ali je važno imati na umu da su ti kriteriji za određivanje smrti ponovno procijenjeni i zadržani mnogo puta od 1968. godine.

» Je li osoba mrtva kad joj srce prestane kucati?

Kriterij "moždane smrti" općeprihvaćen je kao legitiman. Međutim, uz sve veću potrebu za organima, neki ljudi predlažu korištenje kriterija temeljenih na kardio-respiratornom kriteriju: prema tim kriterijima, u slučaju srčanog aresta pacijent se smatra mrtvim ako srce ne počne kucati nakon 30 minuta oživljavanja. Tada se oživljavanje zaustavlja na 5 minuta, a umjetna ventilacija i cirkulacija ponovno se pokrenu kako bi se kisik doveo organima dok ih tim za transplantaciju ne odstrani. Je li ovaj protokol bolji od kriterija "moždane smrti"? Organi se moraju odstraniti unutar 120 minuta nakon što je srce stalo, što često dovodi do ishitrene odluke obitelji da se dopusti odstranjivanje organa, i do dvojbi medicinskog osoblja koje unutar nekoliko minuta prelazi s pokušaja oživljavanja bolesnika na pripreme za odstranjivanje organa.

Etička razmišljanja

Odstranjivanje organa

Da bi odstranjivanje organa bilo etično, mora postojati svojevrijni pristanak informiranog donora ili njegove obitelji. Ovaj se zahtjev odnosi i na žive i na preminule donore. U slučaju odstranjivanja organa iz živuće osobe moraju se procijeniti rizici prije izvedbe transplantacije.

Poštivanje preminulog donora

Odstranjivanjem organa krši se cjelovitost ljudskog tijela. Poštivanje cjelovitosti tijela nastavlja se i nakon smrti. Štoviše, uzimanje organa iz mrtvoga tijela je ilegalno. Kako se, onda, ovo načelo može pomiriti s moralnim dobrom koje proizlazi iz pružanja pomoći bolesnicima transplantacijom? Da bi darivanje organa bilo etično, donor mora tijekom svog života donijeti slobodnu odluku da će donirati organe u velikodušnoj namjeri spašavanja tuđeg života. Obitelj nakon smrti može u ime preminulog odlučiti isto. Živući donori, također, moraju odlučiti donirati slobodni od morala ili financijske prisile.

Pristanak

Pristanak može biti valjan isključivo ako je donesen u slobodi. Može se dogoditi da se pojedinac osjeća prisiljen donirati svoje organe. Pristanka može biti rezultat obiteljskog ili moralnog pritiska ili u nekim slučajevima, financijskog pritiska. U nekim dijelovima svijeta prodaja organa živućih donora umosan je posao. To je izravno kršenje prava donora, kojeg često plaćaju "brokeri" koji preprodaju organe po mnogo višim cijenama. To dovodi do transplantacijskog turizma, koji su osudile Svjetska zdravstvena organizacija i profesionalne transplantacijske organizacije.

Poštivanje živećeg donora

Usprkos velikodušnosti geste, postoje potencijalne etičke poteškoće pri darivanju organa žive osobe. Odstranjivanje organa dobrovoljno je unakažavanje, koje nije napravljeno za dobrobit osobe. To je protivno poštivanju vlastitog tijela i obvezi liječnika da uvijek rade za dobrobit svog bolesnika. No ta se pravila mogu zaobići radi nekog većeg dobra (npr. spašavanje života druge osobe), isključivo ako je to dobrovoljni čin donora te ako postoji proporcionalnost između dobrobiti primatelja i rizika donora. Napokon, donor mora biti prethodno informiran u slobodnom donošenju svoje odluke.

... svako darivanje organa ima svoj izvor u odluci velike etičke vrijednosti: "odluci da se bez naknade ponudi dio vlastitog tijela za zdravlje i dobrobit druge osobe"

Obraćanje Ivana Pavla II. sudionicima Kongresa o presadivanju organa, 20. lipanj 1991., br. 3

Upravo u tome leži plemenitost geste, geste koja je najskreniji čin ljubavi. Nije to samo pitanje davanja nečega što nam pripada, već davanja nas samih, jer "budući da ljudsko tijelo čini jedno s dušom, ono se ne može svesti na nakupinu tkiva, organa i funkcija... već je temeljni dio osobe koja se iskazuje i izražava kroz njega (tijelo)."

Kongregacija za nauk vjere, *Donum Vitae*, 3

U skladu s tim, bilo koji postupak koji ima za svrhu komercijalizirati ljudske organe ili tretirati predmetima razmijene ili trgovine mora se smatrati moralno neprihvatljivim, jer koristiti tijelo kao predmet znači kršiti dostojanstvo ljudske osobe.

Prva točka ima izravnu posljedicu velike etičke važnosti: potrebu za pristankom informirane osobe. Ljudska "autentičnost" tako odlučne geste zahtijeva da pojedinci budu informirani o postupku kako bi na nju mogli pristati ili je odbiti slobodno i u skladu sa savješću. Pristanak krvnih srodnika ima vlastitu etičku vrijednost kada se ne može dobiti odluka samog donora. Naravno, sličan pristanak trebali bi dati i primatelji doniranih organa.

Obraćanje svetog oca Ivana Pavla II.
18. Međunarodnom kongresu Transplantacijskog društva,
29. kolovoza 2000.

Što kaže Crkva?

Ljubi kao što ljubi Bog

"U logici duhovnog bogoslužja ugodnog Bogu (usp. Rim 12,1) slavljenje Evanđelja života zahtijeva da se ostvari iznad svega u svakodnevnom životu, življenom u ljubavi u ljubavi za druge i u darivanju samoga sebe. Tako će čitav naš život postati autentično i odgovorno prihvaćanje dara života, iskrena pohvala i zahvala Bogu koji nas je obdario tim darom. To je već ono što se već događa u brojnim gestama darivanja, često pontiznim i skrivenim, koje čine muškarci i žene, djeca i odrasli, mladi i stari, zdravi i bolesni. Baš u tom kontekstu, bogatom čovjekoljubljem i ljubavlju, radaju se i herojska djela. ... Među tim djelima posebnu ocjenu zaslužuje darivanje organa izvršenih u obliku etički prihvatljivom, da bi ponudili mogućnost zdravlja pa i života bolesnicima ponekad lišenih nade." *Evangelium vitae*, br. 66

Poštovanje donora

"Mora biti sigurno da je darivatelj za života svjesno i slobodno dao pristanak te da neće biti ubijen u svrhu uzimanja organa. Postoje živući

"Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge; kao što sam ja ljubio vas, tako i vi ljubite jedni druge."

Knjiga Izlaska 20, 13

darivatelji, npr. kod presadivanja koštane srži ili kod darivanja bubrega. Darivanje organa mrtve osobe zahtijeva sigurno utvrđivanje smrti i pristanak darivatelja, odnosno njegova zastupnika još za vrijeme života." *YOUCAT*, br. 397

Kultura dara i besplatnog darivanja

"Doniranje organa poseban je oblik dobroćinstva. [...] Zaista, postoji odgovornost ljubavi i dobroćinstva koja obvezuje pojedinca da od vlastitog života učini dar za drugoga, ako se on želi osjećati zaista ispunjeno. Čin ljubavi izražen kroz darivanje vitalnih organa ostaje iskreno svjedočanstvo dobroćinstva koje može vidjeti dalje od smrti kako bi život uvijek pobijedio. Primatelji ove geste mora biti svjestan njezine vrijednosti. [...] Ono što osoba prima, više je nego samo organ, to je svjedočanstvo ljubavi koje mora izazvati jednako velikodušan odgovor, da bi povećalo kulturu dara i besplatnog darivanja." *Papa Benedikt XVI., 7. studenog 2008., Međunarodni kongres, Papinska akademija za život*